

İMAM NƏVƏVİ
40
HƏDİS

لأَرْبَعِينَ
النَّوَوِيَّةَ

TƏRCÜMƏ EDƏN
K. HÜSEYN
www.islamevi.az

إِنَّ الْحَمْدَ لِلَّهِ ، تَحْمَدُهُ وَتَسْتَعِينُهُ وَتَسْتَغْفِرُهُ ، وَتَعُوذُ بِاللَّهِ مِنْ شُرُورِ أَنْفُسِنَا ، وَمِنْ سَيِّئَاتِ أَعْمَالِنَا ، مَنْ يَهْدِهِ اللَّهُ فَلَا مُضِلَّ لَهُ ، وَمَنْ يَضِلَّ فَلَا هَادِيَ لَهُ ، وَأَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ ، وَأَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ .

﴿ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ حَقَّ تَقَاتِهِ وَلَا تَوَفَّنْ آلَا وَأَنْتُمْ مُسْلِمُونَ ﴾^(١)

﴿ يَا أَيُّهَا النَّاسُ اتَّقُوا رَبَّكُمُ الَّذِي خَلَقَكُمْ مِنْ نَفْسٍ وَاحِدَةٍ وَخَلَقَ مِنْهَا زَوْجَهَا وَبَثَّ مِنْهُمَا رِجَالًا كَثِيرًا وَنِسَاءً وَاتَّقُوا اللَّهَ الَّذِي تَسَاءَلُونَ بِهِ وَالْأَرْحَامَ إِنَّ اللَّهَ كَانَ عَلَيْكُمْ رَقِيبًا ﴾^(٢)

﴿ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ وَقُولُوا قَوْلًا سَدِيدًا ، يُصْلِحْ لَكُمْ أَعْمَالَكُمْ وَيَغْفِرْ لَكُمْ ذُنُوبَكُمْ وَمَنْ يُطِيعِ اللَّهَ وَرَسُولَهُ فَقَدْ فَازَ فَوْزًا عَظِيمًا ﴾^(٣)

أما بعد : فإن أصدق الحديث كلام الله ، وخير الهدي هدي محمد - صلى الله عليه وآله وسلم - وشر الأمور محدثاتها وكل محدثة بدعة ، وكل بدعة ضلالة ، وكل ضلالة في النار^(٤) .

(١) سورة آل عمران : الآية ، ١٠٢ - (٢) سورة النساء : الآية ، ١ - (٣) سورة الأحزاب : الآية ، ٧١ - (٤) هذه الخطبة ، تسمى : «خطبة الحاجة» وهي تشرح بين يدي كل حاجة ، والتي كان رسول الله ﷺ يعلمها أصحابه ، أن يقولها بين يدي كلامهم ، في أمور دينهم سواء كان «خطبة نكاح ، أو جمعة ، أو محاضرة ، أو غير ذلك ، وهي في : «سنن ابن ماجه» كتاب النكاح ، باب خطبة النكاح ، وفي : «سنن الترمذي» و«سنن أبي حازم» و«سنن النسائي» ورواه أبو يعلى في : «مسنده» والطبراني في : «المعجم الكبير» والبيهقي في : «سننه» والإمام أحمد في : «المستدر» ، وورد ذكر طرف من هذه الخطبة في : «صحيح مسلم» كتاب الجمعة ، باب خطبته ﷺ في الجمعة .

ÖN SÖZ

XUTBƏTUL-HACƏ

Həmd ancaq Allahdır, Ona həmd edir, Ondan yardım və məğfirət diləyirik. Nəflərimizin şərindən və pis əməllərimizdən Allaha sığınırıq. Allah kimi hidayətə yönəlmişsə, onu heç kəs azdıra bilməz, kimi də azdırmışsa, heç kəs onu hidayətə yönəldə bilməz. Mən şəhadət edirəm ki, Allahdan başqa ilah yoxdur. O, təkdir, şəriki də yoxdur və şəhadət edirəm ki, Məhəmməd onun qulu və elçisidir.

«Ey iman gətirənlər! Allahdan lazımcınca qorxun. Yalnız müsəlman olduğunuz halda ölün». (Ali-İmran 102).

«Ey insanlar! Sizi tək bir şəxsdən (Adəmdən) xəلق edən, ondan zövcəsini (Həvvanı) yaradan və onlardan da bir çox kişi və qadınlar törədən Rəbbinizdən qorxun. (Adı ilə) bir-birinizdən (cürbəcür şeylər) istədiyiniz Allahdan, həmçinin qohumluq əlaqələrini kəsməkdən qorxun. Şübhəsiz ki, Allah sizin üzərinizdə nəzarətçidir». (ən-Nisa 1).

«Ey iman gətirənlər! Allahdan qorxun və doğru söz söyləyin! (Əgər belə etsəniz) Allah əməllərinizi islah edər və günahlarınızı bağışlayar. Hər kəs

Allaha və Peyğəmbərinə itaət etsə, böyük bir səadətə (Cənnətə) nail olar». (əl-Əhzab 70-71)¹.

Şübhəsiz ki, sözlərin ən doğrusu Allahın kəlamı, yolların ən xeyirlisi Muhəmməd - *səllallahu aleyhi və səlləm* - in yoludur. Əməllərin ən pisi sonradan uydurulanlardır. Sonradan uydurulub dinə salınan hər bir əməl (iş) bir bidətdir, hər bir bidət isə bir zəlalətdir (sapmaqdır), hər bir zəlalət isə oddadır².

¹ **XUTBƏTUL-HACƏ** - adı ilə məşhur olan bu duanı, cümə və s. xütbələrdə Peyğəmbər - *səllallahu aleyhi və səlləm* - oxumuşdur. Səhabələrinə də bunu əmr etmiş və özü də onları öyrətmişdir. Hədisin ilk hissəni bizə: – Əhməd 1/392-393,432, Əbu Davud 2188, Tirmizi 1105, Nəsəi 3/104-105, 6/69 və «Əməlul Yəum vəl Leyl» 488, İbn Məcə 1892, Darimi 2202, Tayalisi «əl-Musnəd» 1557, Abdurrazzaq «əl-Musənnəf» 10449, Bəzzar «əl-Musnəd» - Kəşful Əstar 1/314, Əbu Yəla «əl-Musnəd» 5233-5234,5257, Tahavi «Şərhul Müşkilil Asar» 1-3, Təbərani «Məcmuul Kəbir» 10/10079-10080, Həkim «əl-Mustədrək» 2744, Beyhəqi «Sünnənul Kubra» 3/214-215, Bəğavi «Şərhul Sunnə» 2268 İbn Məsud - *radiyallahu anhu* - yolu ilə, Müslim «Şərhul Nəvəvi» 6/156-158, Əhməd 1/302,350, Nəsəi 6/89-90, İbn Məcə 1893 və Tahavi «Şərhul Müşkilil Asar» 4 İbn Abbas - *radiyallahu anhu* - yolu ilə, Tahavi «Şərhul Müşkilil Asar» 5, Beyhəqi «Sünnənul Kubra» 3/215 Nubeyt b. Şərit - *radiyallahu anhu* - yolu ilə, Əbu Yəla «əl-Musnəd» 7221, Nəsəi «Sünnənul kubra» bax: «Tuhfetul Əşraf» 6/472 № 9148 Əbu Musa əl-Əşari - *radiyallahu anhu* - yolu ilə.

² Hədisin ikinci hissəsinə – Müslim «Şərhul Nəvəvi» 6/153-156, Əhməd 3/319,371, Nəsəi 3/188-189, Beyhəqi «Sünnənul Kubra» 3/214 Cabir b. Abdullah - *radiyallahu anhu* - yolu ilə. Bu ləfz Nəsəinin ləfzidir. Hədisi Əhməd 3/371 və Müslim: «Sözlərin ən doğrusu» ləfzi yerinə: «Sözlərin ən xeyirlisi» ləfziylə rəvayət edilmişdir. İmam Əhmədin digər rəvayət-

«Ey Rəbbim! köksümü açıb genişlət, işimi yüngülləşdir, dilimdəki düyünü aç ki, sözümü yaxşı anlasınlar». (Ta ha 25–28).

Möhtərəm müsəlman bacı və qardaşlarım! İlk öncə hamınızı Allahın salanı ilə salamlayıram. Allahın kitabına və Rəsulullah - *səllallahu aleyhi və səlləm* -in yoluna uyaraq öz risaləmi «Bismilləh» ilə başlayıram. Çünkü Allah Rəsulu - *səllallahu aleyhi və səlləm* -də öz məktublarını «Bismilləh» ilə başlamış və buyurmuşdu: «Hər mühüm bir işə «Bismilləh» ilə başlanılmazsa, o işin sonu kəsikdir»³.

İmam Nəvəvi - *rahmətullahi aleyhi* -nin bu əsərinin əsl adı **«Qavaid və Fəvaid min əl-Arbəin ən-NəvəviyyədİR»**. Bu əsər özündə əhatə edən hədislər ilə müsəlmanlara Quran və Sünnə işığında yaşamağı öyrədən bir həyatın yollarını göstərməkdədir. Bu baxımdan da əsər alimlərin, elm tələbələrinin,

lərində isə 3/319: «Sözlərin ən gözəli» şəkilindədir. Müslim: «Sonradan uydurulub dinə salınan hər bir əməl (iş) bidətdir» ləfzi yerinə: «Hər bir bidət bir zəlalətdir (sapıqlıqdır)» ləfziylə rəvayət etmişdir. Hədisin sonunda olan: «Hər bir zəlalət isə oddadır» ləfzini zikr etməmişdir. Bu beş səhabədən başqa hədisi: Aişə - *radiyallahu anha* -, Səhl b. Sad - *radiyallahu anhu* - mərfu olaraq. Hədis səhihdir. Muhəddis Muhəmməd Nəsrəddin əl-Albani - *rahmətullahi aleyhi* - hədisin bütün rəvayətlərini bir yerə toplayaraq «Xutbətul Həcə» isimli bir kitab yazmışdır. İstəyənlər bu kitaba baxa bilərlər. Ayrıca bax: əl-Albani «Muxtəsər Səhih Müslim» 409, «Mişkətul məsəbih» 3149,5860.

³ Əbu Davud.

dəvətçilərin, xütbə vermək istəyən hər bir müsəlmanın cib kitabçası olmalıdır. Buna görə də özümə sonra da sizə bu əsəri oxumaqla bərabər, əzbərləyib yadda saxlamağı da tövsiyə edirəm.

İlk növbədə Allahdan bu işimin dolğun, düzgün şəkildə tərcümə edib başa çatdırılmasını diləyirəm. Allahdan əməlimi onun üçün ixtisaslı olmasını, məndən qəbul edib onunla müsəlmanları faydalandırmasını diləyirəm. Əgər hardasa xəta etmişəmsə bu nəfsimdən və şeytandandır. Burada düzəldilməsi mühüm olan yerləri tapdıqdan sonra mənə öyüd-nəsihət verməkdən çəkinməyəcəyinizə ümid edirəm.

Göylərin və yerlərin, aləmlərin yaratıcısı, yaratdıqlarının keçmişini və gələcəyini bilən Allahım! Bizim dünyamızı və axirətimizi faydalı et. Öyrətdiklərini mənim üçün faydalı et, mənə fayda verəcək şeyləri mənə öyrət və elmimi artır. **«Məni yaradan və məni doğru yola yönəldən Odur! Məni yedirdən də içirdən də Odur! Xəstələndiyim zaman mənə yalnız O şəfa verir. Məni öldürəcək sonra dirildəcək də Odur və Qiyamət günü xətamı bağışlayacağına ümid etdiyim də Odur! Ey Rəbbim! Mənə hikmət bəxş et və məni salehlərə qovuşdur! Sonra gələnlər arasında mənə yaxşı ad qismət et! Məni Nəim Cənnətlərinin varislərindən et»** (əş-Şuəra 78-85).

Allahın salat və salamı onun Peyğəmbəri Muhəmməd - *səllallahu aleyhi və səlləm* - ə, onun ailə

üzvülərinə, əshabələrinə və Qiyamətə qədər onun yolu ilə gedən saleh möminlərinə olsun.

İMAM NƏVƏVİ

RAHMƏTULLAHİ-ALEYHİ

HƏYATI VƏ NƏSƏBİ: İmam Nəvəvi - *rahmətullahi aleyhi* - özündən başlayaraq geriye doğru nəsəbi belədir: Yəhyə b. Şərəf b. Murri Həsən b. Hüseyin b. Nizam ən-Nəvəvidir. Kunyəsi Əbu Zəkəriyyə Muhyiddindir. Nəvəvi Şamın şərq tərəfində Havran qəsəbəsində Nəva adlanan yerdə hicrətin 631-ci ili, Məhərrəm ayında dünyaya gəlmişdi. Hələ kiçik yaşlarında ikən Allah onun qəlbində din və elm sevgisini yerləşdirmiş, buna görə də Qurani Kərimi hişz etmişdi. Elm öyrənməkdə atasının böyük rolu olmuşdur.

ELMİ FƏALİYYƏTİ: İmam Nəvəvi Şama gələrək ər-Rəvahiyyə adlı mədrəsəyə daxil olur. Bu mədrəsədə elmə olduqca böyük həvəs göstərir. Dörd ayın ərzində «ət-Tənbih» adlı əsəri əzbərləyir, ilin qalan aylarında isə əl-Mühəzzəb əsərinin dördə birini öz müəlliminə əzbərdən danışır. Nəhayət Şafii fiqhində, hədis elimində böyük bir alim səviyyəsinə gəlincəyə qədər elm dəryasına baş vurmağa davam etmişdi. Bir tərəfdən dərs verməklə bərabər əl-Əşrəfiyyədəki Darul-Hədisin Məşihət (rektorluq) məqamına yüksəlmişdi.

ƏXLAQI: İmam Nəvəvi rəbbani bir alimdir. Dünya həyatında zahid, ağır, təvəzökar, heybətli bir kişi idi. Allaha itaətdə bir an belə haqq yoldan

əyilməzdi, yaxşılığı əmr edib, pisləkdən çəkindirərdi. Əmirələrə öyüd-nəsihət verib, Allahın yolunda qınayanın qınamasından qorxmazdı.

VƏFATI: İmam Nəvəvi hicrətin 676-cı ilində Rəcəb ayının 24-cü günü Nəvada vəfat etmişdi. Qəbri hələ də bilinməkdədir. Vəfat etdiyi vaxt yaşı 45-ə çatmışdı. Bu az bir ömür ərzində mübarək bir həyat sürmüş, ömrünü ibadət, itaət, öyrənmək və öyrətməklə keçirmişdi. Nəvəvi bilindiyinə görə evlənməmiş dünyasını dəyişmişdi. Çünki çox kasıb bir həyat sürmüşdü.

ƏSƏRLƏRİ: İmam Nəvəvi bu mübarək həyatında olduqca dəyərli əsərlər yazmışdı. Bu əsərləri oxuyan hər bir şəxs, bu alimin dahiliyinin vurğunu olur. Bizə gəlib çatan əsərlər arasında bunları qeyd etmək olar.

1. «əl-Minhəc fi Şərhi Səhihi Muslim ibnul-Həccac».
2. «əd-Dəqaiq».
3. «Təhzibul-Əsmai və-l Lüğət».
4. «Minhəcüt-Talibin».
5. «Bustanul-Arifin».
6. «Riyadus-Salihin min Kəlami Seyyidil-Mursəlin».
7. «əl-Məqasid». (Tövhidə aid əsər).
8. «əl-Mənsurat». (Fiqh və Fətvalara aid).
9. «Muxtasarut-Tibyən».
10. «Ravlatul-Talibin». (Fikhə aid əsər) və s.⁴

⁴ İmam Nəvəvi haqqında geniş məlumat: əs-Subki, «Tabaqatul-Şafiiyyə» 5/165; əz-Zirikli, «əl-Alam» 9/185; «ən-Nucumuz-Zahirə» 7/ 278 əsərlərinə baxa bilərsiniz.

**İMAM NƏVƏVİ -RAHMƏTULLAHI ALEYHI- nin
MÜQƏDDİMƏSİ**
«Peyğəmbər sizə nə verirsə onu da götürün» (əl-Həşr 7)
**RƏHİMLİ VƏ MƏRHƏMƏTLİ ALLAHIN ADI
İLƏ**

Göylərin və yerin sahibi, bütün yaratdıqlarının işlərini düzüb qoşan, Peyğəmbərlərini (Allahın xeyir duası və salamu onların üzərinə olsun) hidayətə yönəltmək və dini hökmləri qəti dəlillərlə açıqlamaq və aydınlaşdırmaq üçün göndərən, aləmlərin Rəbbi olan Allaha həmd olsun. Bütün nemətlərin qarşılığı ona həmd edir, Lütf və Kərəmiylə bunların daha da artırılmasını ondan diləyirəm. Şəhadət edirəm ki, Allahdan başqa heç bir ilah yoxdur, bir və təkdir, şeriki yoxdur, tək və Qahhardır (hər şeydən qüdrətli, hər şeyi məğlub edən). Kərim (kəramətli, səxavətli) və Ğaffardır (günahlardan qoruyandır). Yenə şəhadət edirəm ki, bütün məxluqatın fəzilətli, Qiyamət gününə qədər davam edəcək möcüzəsi Qurani-Əziz ilə və doğru yolu tapmaq istəyən üçün yol göstərən sünnətləri ilə kəramət verdiyi Muhəmməd - *sallallahu aleyhi və səlləm* - in onun qulu, rəsulu, peyğəmbəri, sevimlisi və dostu olduğuna şəhadət edirəm. O, seyyidimiz Muhəmməd - *sallallahu aleyhi və səlləm* - Cəvamiül-Kəlim (gözəl sözlər) və dində səbr etmək kimi gözəl lütfə sahib olmuşdu. Allahın xeyir duası və salamu ona, peyğəmbər və elçilərə, onların hər birinin ailəsinə və onların ardınca gedən salehlərə olsun.

Beləliklə: Biz Əli b. əbu Talib, Abdullah b. Məsud, Muaz b. Cəbəl, Əbu Dərda, İbn Ömər,

İbn Abbas, Ənəs b. Malik, Əbu Hureyrə və Əbu Səid əl-Xudridən - *Allah onlardan razı olsun* - bir çox rəvayətlər və başqa ləfzlərlə Peyğəmbər - *sallallahu aleyhi və səlləm* - in belə buyurduğunu nəql edirlər: «*Kim ki, ummətim üçün dini ilə əlaqəli qırx hədisi əzbərləyib yadda saxlayarsa, Qiyamət günü Allah onu fəqihlər və alimlər zümərəsində həşr edər*»⁵. Başqa rəvayətdə: Peyğəmbər - *sallallahu aleyhi və səlləm* - buyurdu: «*Allah onu fəqih və alim olaraq həşr edər*». Əbu Dərda - *radiyallahu anhu* - nun rəvayətində isə: Peyğəmbər - *sallallahu aleyhi və səlləm* - buyurdu: «*Qiyamət günü mən ona şəfaətçi və şahid olaram*»⁶. İbn Məsud - *radiyallahu anhu* - nun rəvayətində isə: Peyğəmbər - *sallallahu aleyhi və səlləm* - buyurdu: «*Ona Cənnətin hansı qapısından istəyirsən gir deyiləcək*». İbn Ömər - *radiyallahu anhu* - rəvayətində isə: Peyğəmbər - *sallallahu aleyhi və səlləm* - buyurdu: «*Alimlər zümərəsinə yazılır, şəhidlər zümərəsində həşr edilir*».

Bununla belə, rəvayət yolları çox olmağına baxmayaraq hədis hafizləri zəif olduğunu ittifaqla qəbul etmişlər. Elim adamları - *Allah onlardan razı olsun* - bu sahədə sayılmayacaq qədər çoxlu əsərlər yazmışlar. Bu sahədə əsər yazdığını bildiyim ilk kişi Abdullah b. əl-Mübarəkdir. Sonra rəbbani alim İbn Əsləm ət-Tusi, əl-Həsən b. Sufyan ən-Nəsai, Əbu Bəkr əl-Əcurri, Əbu Bəkir b. İbrahim əl-İsfəhani, Daraqutni, Hakim, Əbu Nuaym, Əbu Abdurrahmən əs-Süləmi, Əbu Səid əl-Malini, Əbu Osman əs-Səbuhi, Abdullah b. Muhəmməd əl-Ənsari, Əbu Bəkr əl-Beyhəqi -

⁵ əl-Albani «Zəif hədislər silsiləsi».

⁶ əl-Albani «Zəif hədislər silsiləsi» 4589.

Allah onlardan razı olsun - kimi sayılmayacaq qədər bir çox alimlər bu sahədə əsərlər yazmışlar. Bu baxımdan mən də elm adamları və İslamın hədis hafizləri olan bu kişilərə uyaraq «Qırx hədis» əsərini yazmaqda Allahdan kömək dilədim. Elm adamları Fəzaili-əməl (yaxşı əməl) xüsusunda zəif hədis ilə əməl etməyin caiz olduğunu qəbul etmişlər. Bununla belə mən bu xüsusda olan hədislərə əsaslanmıram. Bunun yerinə səhih hədislər arasında yer alan, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* - in: «*Qoy sizdən şahid olanlar, şahid olmayanlara təbliğ etsin*»⁷. Başqa rəvayətdə Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* - buyurur: «*Mənim buyurduğum sözü eşidib, yadda saxladıqdan sonra eşitdiyi kimi başqasına çatdıran kişinin üzünü Allah ağ etsin*»⁸.

Digər tərəfdən elm adamları arasında kimisi Üsulid-dinə (etiqadi əsaslara) aid qırx hədislər topladığı kimi, kimisi fikhi məsələlərə, kimisi cihada, kimsi əxlaqa, kimisi də xütbələrə aid hədislər toplamışlar. Bununla belə onların məqsədləri xeyir olub. Allah bu məqsədləri qarşılıqlarına qoyanlardan razı olsun. Mən isə bütün bunlardan fərqli olaraq daha mühüm və bu mövzuları əhatə edən qırx hədisi topladım. Bu hədislərdən hər biri dinin qaydalarından, əhkamlarından biridir. Elm adamları bunları İslamın ətrafında dolaşan hədis, İslamın yarısı, üçdə biri və ya buna bənzər şəkildə qiymətləndirmişlər. Digər tərəfdən bu kitabın səhih olması üçün, hədislərin böyük çoxluğunu səhih Buxari və Müslümdə yer almasına diqqət

⁷ əl-Albani «Səhih əl-Cəmi» 5/5228.

⁸ əl-Albani «Səhih ət-Tərgib» 1/86.

etdim. Əzbərlənməsi asan olsun, onlardan gözəl şəkildə faydalanılsın deyə Allahın izni ilə sənədlərini də zikr etdim. Axirət gününə rəğbət bəsləyən hər bir kişinin bu hədisləri bilməsi mühümdür. Çünkü bu hədislər olduqca mühüm məsələləri əhatə edir. Burada düşünən insanlar üçün çoxlu ibrətlər vardır. Güvəndiyim Allahdır, işlərimi Ona həvalə edirəm və Ona arxalanıram. Həmd və nemət yalnız Onadır. Müvəffəqiyyət bəxş edən və xətalardan qoruyan da Odur.

BİRİNCİ HƏDİS (ƏMƏLLƏR NİYYƏTLƏRƏ BAĞLIDIR)

عن أمير المؤمنين أبي حفص عمر بن الخطاب رضي الله عنه ، قال : سمعت رسول الله صلى الله عليه وسلم يقول :
إنما الأعمال بالنيات وإنما لكل امرئ ما نوي . فمن كانت هجرته إلى الله ورسوله فهجرته إلى الله ورسوله ومن
كانت هجرته لدنيا يصيبها أو امرأة ينكحها فهجرته إلى ما هاجر إليه)

Möminlərin əmiri Əbu Həfsə Ömər b. əl-Xəttab –
radiyallahu anhu – deyir ki, mən Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm*
- in belə buyurduğunu eşitdim: «*Əməllər ancaq niyyətlər ilədir və hər bir kimsə üçün ancaq niyyət etdiyi bir şey vardır. Hər kimin hicrəti⁹ Allah və Rəsulu üçündürsə, onun hicrəti Allah və Rəsulu üçündür. Hər kimin hicrəti əldə edəcəyi bir dünyalıq (mal-dövlət) və ya nigahlanacağı bir qadın üçündürsə, onun hicrəti nə üçün hicrət etmiş isə elə onun üçündür!*»¹⁰.

İKİNCİ HƏDİS (İSLAM, İMAN, EHSAN)

عن عمر رضي الله عنه أيضا ، قال : بينما نحن جلوس عند رسول الله صلى الله عليه وسلم ذات يوم ، إذ طلع علينا رجل شديد بياض الثياب ، شديد سواد الشعر ، لا يرى عليه أثر السفر ولا يعرفه منا أحد . حتى جلس إلى النبي صلى الله عليه وسلم ، فأسند ركبتيه إلى ركبتيه ، ووضع كفيه علي فخذيه ، وقال : يا محمد أخبرني عن الإسلام . فقال رسول الله صلى الله عليه وسلم : (الإسلام أن تشهد أن لا إله إلا الله وأن محمداً رسول الله ، وتقيم الصلاة ، وتؤتي الزكاة ، وتصوم رمضان ، وتحج البيت إن استطعت إليه سبيلاً) . قال : صدقت . فبعجبنا له ، بسأله ويصدقه ! قال : فأخبرني عن الإيمان . قال : أن تؤمن بالله وملائكته وكتبه ورسله واليوم الآخر ، وتؤمن بالقدر خيره وشره . قال : صدقت . قال : فأخبرني عن الإحسان . قال : أن تعبد الله كأنك تراه ، فإن لن تكن تراه فإنه يراك . قال : فأخبرني عن الساعة . قال : وما المسؤول عنها بأعلم من السائل) . قال : فأخبرني

⁹ **HİCRƏT** – tərک etmək deməkdir. Küfr ölkəsindən İslam yurduna köçmək. Həmçinin Allahın qadağalarını tərک etməkdə hicrət adlanır.

¹⁰ Buxari 1; Müslim 1907.

عن أمارتها . قال : (أن تلد الأمة ربتها ، وأن تري الحفاة العراة العالة رعاء الشاء يتطاولون في البنيان) . ثم انطلق ، فلبثت مليا ، ثم قال : (يا عمر أتدري من السائل ؟) . قلت : (الله ورسوله أعلم) . قال : (فإنه جبريل ، أتاكم يعلمكم دينكم)

Ömər - *radiyallahu anhu* - rəvayət edir ki, bir gün Peyğəmbər - *sallallahu aleyhi və səlləm* - in hüzurunda oturmuşduq. Bu vaxt paltarı düm ağ, saçları olduqca qara, üzərində heç bir səfər əlaməti görünməyən və aramızda heç kimsənin tanımadığı bir nəfər içəri girib, Peyğəmbər - *sallallahu aleyhi və səlləm* - in yanında oturdu. İki dizini onun dizlərinə söykəyib, əllərini dizlərinin üstünə qoyaraq dedi: «*Ey Muhəmməd, mənə İslam haqqında xəbər ver!*». Peyğəmbər: «*İslam, Allahdan başqa ibadətə layiq haqq ilah olmadığına, Muhəmmədin Allahın Rəsulu olduğuna şəhadət etmək, namaz qılmaq, zəkat vermək, Ramazanda oruc tutmaq, Kəbəni (imkan olduqda) həcc etməkdir*» deyə buyurdu. (Adam): «*Doğru söylədin, dedi*». (Ömər) dedi ki, adama heyrət etdik. Həm ona sual verir, həm də onun söylədiklərinin doğru olduğunu təsdiq edirdi. (Yenə) soruşdu: «*Mənə İman haqqında xəbər ver!*». (Peyğəmbər): «*(İman) Allaha, mələklərinə, kitablarına, peyğəmbərlərinə, axirət gününə və qədər in xeyir və şərridə Allahdan olmasına inanmaqdır*» deyə buyurdu. (Adam): «*Doğru söylədin. Mənə ehsan haqqında xəbər ver!*» dedi. «*(Ehsan) Allaha onu görür kimi ibadət etməkdir. Sən Onu görməsən də, O səni görür*». (Adam): «*Mənə Qiyamət günü haqqında xəbər ver!*» dedi.

(Peyğəmbər): «Bu haqda soruşulan soruşandan (elimli deyildir) cox bilmir». (Adam): «Onda mənə onun əlamətləri haqqında xəbər ver» dedi. (Peyğəmbər): «Qul qadının öz ağasını doğması, ayaq yalın, çılpaq, çobanların hündür bina tikməkdə bir-birləri ilə yarışmaları» deyə buyurdu. (Ömər) dedi ki, sonra o, adam çıxıb getdi. Bir müddətdən sonra (Peyğəmbər) mənə buyurdu: «Ey Ömər, o sual verənin kim olduğunu bilir-sənmi?». Allah və Rəsulu daha gözəl bilir. (Peyğəmbər) buyurdu: «O, Cəbrail – əleyhissəllam - idi. Sizə dininizi öyrətməyə gəlmişdi»¹¹.

ÜÇÜNCÜ HƏDİS (İSLAMIN ƏSASLARI)

عن أبي عبد الرحمن عبد الله بن عمر بن الخطاب رضي الله عنهما ، قال : سمعت رسول الله صلى الله عليه وسلم يقول : (بني الإسلام علي خمس : شهادة أن لا إله إلا الله وأن محمداً رسول الله ، وإقام الصلاة ، وإيتاء الزكاة ، وحج البيت ، وصوم رمضان) رواه البخاري

Əbu Abdurrahmən b. Ömər b. əl-Xəttab - *radiyallahu anhum* – rəvayət edir ki, mən Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* - in belə buyurduğunu eşitdim: «İslam beş təməl üzərində bina edilib. Allahdan başqa ibadətə layiq haqq ilah olmadığına və Muhəmmədin Allahın Elçisi olduğuna şəhadət gətirmək, namaz qılmaq, zəkat vermək, Kəbəni həcc etmək və Ramazan ayında oruc tutmaq»¹².

¹¹ Müslim 8.

¹² Buxari 8; Müslim 16.

DÖRDÜNCÜ HƏDİS (İNSANIN YARADILIŞI VƏ SON HALI)

عن ابي عبد الرحمن عبد الله بن مسعود رضي الله عنه ، قال : حدثنا رسول الله صلى الله عليه وسلم — وهو الصادق المصدوق — : (إن أحدكم يجمع خلقه في بطن أمه أربعين يوماً نطفة ، ثم يكون علقة مثل ذلك ، ثم يكون مضغة مثل ذلك ، ثم يرسل إليه الملك ، فينفخ فيه الروح ، ويؤمر بأربع كلمات : يكتب رزقه ، وأجله وعمله ، وشقي أم سعيد ، فوالله الذي لا إله غيره إن أحدكم ليعمل بعمل أهل الجنة حتى ما يكون بينه وبينها إلا ذراع فيسبق عليه الكتاب فيعمل بعمل أهل النار فيدخلها . وإن أحدكم ليعمل بعمل أهل النار حتى ما يكون بينه وبينها إلا ذراع فيسبق عليه الكتاب فيعمل بعمل أهل الجنة فيدخلها

Əbu Abdurrahmən Abdullah b. Məsud - *radiyallahu anhu* - rəvayət edir ki, doğru sözlü və doğruluğu təsdiq olunan Peyğəmbər - *sallallahu aleyhi və səlləm* - bizə buyurdu: «*Sizdən hər birinizin yaradılışı anasının bətnində qırx gün nütfə¹³ şəklində olaraq bir yerə toplanılır. Sonra bu müddət qədər aləqa¹⁴. Sonra bir o, qədər də mudğa¹⁵ şəklində bir yerə cəm olunur. Sonra onun (yanına) bir mələk göndərilir və (mələk) ona ruh üfürdükdən sonra dörd şeyi: “Ruzisini, əcəlini, əməlini, bədbəxt və ya xoşbəxt olacağını» yazmaq-la əmr olunur. Ondan başqa heç bir haqq ilah olmayan Allaha and olsun ki, sizlərdən biri Cənnət əhlinin əməli ilə əməl edər və onunla Cənnət arasında bir arşınlıq məsafə qalarkən, kitab(-da olan qədər) onun ələhinə irəli keçər o, da Cəhən-*

¹³ **NÜTFƏ** – məni mənasındadır. Nütfə bəzən də saf su adlanır.

¹⁴ **ALƏQA** – laxtalanmış qan, ziyil deməkdir: «**O, insanı laxtalanmış qandan yaratdı**». (əl-Ələq, 2).

¹⁵ **MUDĞA** – çeynənilmiş ət parçasına oxşadığı üçün ona bu ad verilmişdi.

nəmliklərin əməli ilə əməl edib Cəhənnəmə düşər. Həmçinin sizdən biri Cəhənnəmliklərin əməli ilə əməl edər və onunla Cəhənnəm arasında bir arşınlıq məsafə qalarkən kitab(-da olan qədər) onun lehinə irəli keçər o, da Cənnət əhlinin əməli ilə əməl edib Cənnətə düşər»¹⁶.

BƏŞİNCİ HƏDİS (BİDƏTLƏR RƏDD OLUNANDIR)

عن أم المؤمنين أم عبد الله عائشة رضي الله عنها ، قالت : قال رسول الله صلى الله عليه وسلم : (من أحدث في أمرنا هذا ما ليس منه فهو رد) وفي رواية لمسلم : ((من عمل عملاً ليس عليه أمرنا فهو رد))

Möminlərin anası Ummu Abdullah Aişə - *radiyallahu anha*¹⁷ rəvayət edir ki, Peyğəmbər - *sallallahu aleyhi və səlləm* - buyurdu: «*Kim bizim bu işimizdə (dinimizdə) ondan olmayan bir yenilik edərsə o, rədd olunandır*»¹⁸.

Başqa bir rəvayətdə: Rəsulullah - *sallallahu aleyhi və səlləm* - buyurmuşdu: «*Kim bizim işimizə uyğun olmayan bir əməl edərsə o, (əməl) rədd olunandır*»¹⁹.

ALTINCI HƏDİS (HALAL VƏ HARAM)

عن أبي عبد الله النعمان بن بشير رضي الله عنهما ، قال : سمعت رسول الله صلى الله عليه وسلم يقول : (إن الحلال بين ، وإن الحرام بين ، وبينهما أمور مشتهات لا يعلمهن كثير من الناس ، فمن اتقى الشبهات فقد استبرأ

¹⁶ Buxari 3208; Müslim 2643.

¹⁷ Ummu Abdullah – Abdullahın anası. Aişə - *radiyallahu anha* – nin öz uşağı yox idi. Peyğəmbər - *sallallahu aleyhi və səlləm* – onu bacısı Əsmə - *radiyallahu anha* – nin oğlunun adı ilə çağırırdı. Abdullah b. Zubeyr.

¹⁸ Buxari 2697; Müslüm 1718. Ləfzi Buxarinindir.

¹⁹ Müslim şərhi 3/313.

لدينه وعرضه ، ومن وقع في الشبهات وقع في الحرام ، كالراعي يرعى حول الحمى يوشك أن يرتع فيه ، ألا وإن لكل ملك حمى ، ألا وإن حمى الله محارمه ، ألا وإن في الجسد مضغة إذا صلحت صلح الجسد كله ، وإذا فسدت فسد الجسد كله ، ألا وهي القلب)

Əbu Abdullah ən-Numan b. Bəşir - *radiyallahu anhum* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – in belə buyurduğunu eşitdim: «*Şübhəsiz ki, halal da bəllidir, haram da. Lakin bu iksinin arasında (müştəbihat)*²⁰ *bəzi şübhəli şeylər vardır ki, insanların əksəriyyəti bunların (hökmünü) bilməzlər. Kim bu şübhəli şeylərdən qaçarsa öz dinini və şərəfini qorumuş olar. Kim də bu şübhəli şeylərə düşərsə (əməl edərsə), harama düşmüş olar. Necə ki, qadağan olunmuş bölgənin ətrafında (qoyunları) otaran, lakin o, qadağan bölgəsinə (qoyunların) girməsinə əmin olmayan çobana bənzəyir. Həqiqətən hər bir hökmdarın qadağan bölgəsi vardır. Allahın qadağan bölgəsi isə Onun haramlarıdır. Həqiqətən də insan bədənində elə bir ət parçası var ki, əgər o, islah (sağlam) olarsa bütün bədən islah (sağlam), əgər xəstə olarsa bütün bədən xəstə olar. Həqiqətən o, qəlbdir*»²¹.

YEDDİNCİ HƏDİS (DİN NƏSİHƏTDİR)

عن أبي رقية تميم بن أوس الداري رضي الله عنه ، أن النبي صلى الله عليه وسلم قال : (الدين النصيحة) . قلنا : لمن ؟ قال : (لله ، و لرسوله ، و لأئمة المسلمين و عابتهم)

²⁰ **MÜŞTƏBİHAT** – İmam Nəvəvi – *rahmətullahi aleyhi* - deyir: «Müştəbihatın mənası halal və haramlığı bəlli olmayan deməkdir.

²¹ Buxari 52; Müslim 1599.

Əbu Ruqayyə Təmim b. Əvüs əd-Dari - *radiyallahu anhu* - rəvayət edir ki, Peyğəmbər - *sallallahu aleyhi və səlləm* - buyurdu: «*Din nəsihətdir. Kimə? (Ya Rəsulullah!) deyə soruşduq. (Peyğəmbər) buyurdu: «Allaha, kitabına, rəsuluna, müsəlmanların rəhbərlərinə və bütün müsəlmanlara»*²².

SƏKKİZİNCİ HƏDİS (MÜSƏLMANIN HÖRMƏT ETDİYİ HAQLAR)

عن ابن عمر رضي الله عنهما ، أن رسول الله صلى الله عليه وسلم قال : (أمرت أن أقاتل الناس حتى يشهدوا أن لا إله إلا الله وأن محمداً رسول الله ، ويقيموا الصلاة ، ويؤتوا الزكاة ؛ فإذا فعلوا ذلك عصموا مني دماءهم وأموالهم إلا بحق الإسلام ، وحسابهم على الله تعالى)

İbn Ömər - *radiyallahu anhu* - rəvayət edir ki, Peyğəmbər - *sallallahu aleyhi və səlləm* - buyurdu: «*Allahdan başqa ibadətə layiq haqq ilah olmadığına və Muhəmmədin Allahın Elçisi olduğuna şəhadət edincəyə, namaz qılincaya, zəkat verincəyə qədər insanlarla vuruşmağa əmir olundum. Elə ki, bunu etdilər, İslamın haqqı müstəsna olmaqla öz qanlarını və mallarını məndən qorumuş olurlar. Haqq-hesablarını çəkmək isə Allaha aiddir»*²³.

DOQQUZUNCU HƏDİS (BİR ŞEYİ BACARDIĞIN QƏDƏR ETMƏK)

عن أبي هريرة عبد الرحمن بن صخر رضي الله عنه ، قال : سمعت رسول الله صلى الله عليه وسلم يقول : (وما هيئتكم عنه فاجنبوه ، وما أمرتكم به فأتوا منه ما استطعتم ، فإنما أهلك الذين من قبلكم كثرة مسائلهم واختلافهم علي أنبيائهم) .

²² Müslim 55.

²³ Buxari 25; Müslim 22.

Əbu Hureyrə, Abdurrahmən b. Saxr - *radiyallahu anhu* - rəvayət edir ki, Peyğəmbər - *sallallahu aleyhi və səlləm* - in belə buyurduğunu eşitdim: «*Sizə nəyi qadağan etsəm ondan çəkinin, nəyi əmr etmişəmsə ondan bacardığınız qədər yerinə yetirin. Həqiqətən sizdən əvvəlki ummətləri çox sual vermələri və peyğəmbərlərinə müxalif olmaları həlak etdi*»²⁴.

**ONUNCU HƏDİS
(HALAL QAZANC VƏ DUANIN QƏBUL
OLUNMA SƏBƏBLƏRİ)**

عن أبي هريرة رضي الله عنه ، قال : قال رسول الله صلى الله عليه وسلم : (إن الله تعالى طيب لا يقبل إلا طيبا وإن الله أمر المؤمنين بما أمر به المرسلين فقال تعالى : يا أيها الرسل كلوا من الطيبات واعملوا صالحا) ، وقال تعالى : (يا أيها الذين آمنوا كلوا من طيبات ما رزقناكم) . ثم ذكر الرجل يطيل السفر أشعث أغبر يمد يديه الي السماء : يا رب ! يا رب ! ومطعمه حرام ، ومشربه حرام ، وملبسه حرام ، وغذي بالحرام ، فإني يستجاب له ؟

Əbu Hureyrə - *radiyallahu anhu* - rəvayət edir ki, Peyğəmbər - *sallallahu aleyhi və səlləm* - buyurdu: «*Həqiqətən də Allah pəkdir (və nöqsansızdır) və pak olandan başqasını da qəbul etməz. Allah Peyğəmbərlərinə əmr etdiyi şeyin əynisini möminlərə də əmr etmişdi. Allah buyurur: «Ey Peyğəmbərlər! Təmiz və halal nemətlərdən yeyin və yaxşı işlər görün»*

²⁴ Buxari 7288; Müslim 1337 – Bu hədisin əvvəli belədir: Peyğəmbər - *sallallahu aleyhi və səlləm* - buyurdu: «Ey insanlar! Allah üzərinizə Həcc etməyi fərz qıldı, artıq siz də Həcc edin». Bir nəfər: «Ey Allahın Rəsulu, hər il Həcc edək?» Peyğəmbər - *sallallahu aleyhi və səlləm* - susdu. Həmin şəxs sualını bir neçə dəfə təkrarladı. Peyğəmbər: «Əgər mən hə desəm, sizə hər il Həcc etmək vacib olardı. Sizin də buna gücünüz çatmazdı...».

(əl-Muminun 51). Digər bir ayədə: «**Ey iman gətirənlər! Sizə verdiyimiz ruzilərin təmiz və halalından yeyin**» (əl-Bəqərə 172). Sonra Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* - birisini xatırladaraq: «**Saçı-saqqalı bir birinə qarışmış, üst-başı toza bulaşmış halda uzun səfər etmiş, yediyi haram, içdiyi haram və haram ilə bəslənən bu kişi əllərini səmaya qaldıraraq ya Rəbbim, ya Rəbbim deyər dua etsə, necə ola bilər ki, onun duası qəbul olunsun**» deyər buyurdu²⁵.

ON BİRİNCİ HƏDİS (ŞÜBHƏLƏRDƏN UZAQ DURMAQ)

عن أبي محمد الحسن بن علي بن أبي طالب سبط رسول الله صلى الله عليه وسلم ورجلته رضي الله عنهما ، قال :
حفظت من رسول الله صلى الله عليه وسلم : (دُعَا مَا يَرِيكَ إِلَى مَا يَرِيكَ) .

Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* -in nəvəsi və xoş ətirli reyhanı Əbu Muhəmməd əl-Həsən b. Əli b. Əbu Talibin - *radiyallahu anhum* - rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* - dən bu kəlimələri yadda saxladım: «**Səni şübhəyə salan şeylərdən uzaq dur, səni şübhələndirməyən şeylərə tərəf isə yönəl**»²⁶.

ON İKİNCİ HƏDİS (MÜSƏLMANA AİD OLMAYAN ŞEYLƏRİ TƏRK EDİB, FAYDALI İŞLƏRLƏ MƏŞĞUL OLMAQ)

²⁵ Müslim 1015.

²⁶ Tirmizi 2520; Nəsai 5711. əl-Albani «Səhihul Cəmi» 3372 – Bu hədisin sonu belədir: Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Həqiqətən doğruluq sakitlikdir, yalan isə şübhədir».

عن أبي هريرة رضي الله عنه ، قال رسول الله صلى الله عليه وسلم : (من حسن إسلام المرء تركه ما لا يعنيه

Əbu Hureyrə - *radıyallahu anhu* - rəvayət edir ki, Peyğəmbər - *sallallahu aleyhi və səlləm* - buyurdu: «*İnsana (kişi və qadının) ona aid olmayan şeyləri tərək etməsi onun İslamının gözəlliyidir*»²⁷.

²⁷ Tirmizi 2318; İbn Macə 3976. əl-Albani «Mişkətul-Məsabih» 4839

**ON ÜÇÜNCÜ HƏDİS
(İSLAM QARDAŞLIĞI İMANIN
KAMİLLİYİNDƏNDİR)**

عن أبي حمزة أنس بن مالك رضي الله عنه ، خادم رسول الله صلى الله عليه وسلم ، عن النبي صلى الله عليه وسلم قال : (لا يؤمن أحدكم حتى يحب لأخيه ما يحب لنفسه) .

Peyğəmbər - *sallallahu aleyhi və səlləm* - in xidmətçisi Əbu Həmzə Ənəs b. Malik - *radiyallahu anhu* - rəvayət edir ki, Peyğəmbər - *sallallahu aleyhi və səlləm* - buyurdu: «*Sizdən birisi özünə arzu etdiyini, qardaşı üçün arzu etmədikcə (kamil) iman sahibi olmaz*»²⁸.

**ON DÖRDÜNCÜ HƏDİS
(MÜSƏLMANIN QANININ
TOXUNULMAZLIĞI VƏ AXIDILMASI
SƏBƏBLƏRİ)**

عن ابن مسعود رضي الله عنه ، قال : قال رسول الله صلى الله عليه وسلم : (لا يحل دم امرئ مسلم [يشهد أن لا إله إلا الله ، وأني رسول الله] إلا بإحدى ثلاث : الثيب الزاني ، والنفس بالنفس ، والتارك لدينه المفارق للجماعة) .

İbn Məsud - *radiyallahu anhu* - rəvayət edir ki, Peyğəmbər - *sallallahu aleyhi və səlləm* - buyurdu: «*Allahdan başqa ibadətə layiq haqq ilah olmadığına və mənim Allahın Rəsulu olduğuma şəhadət edən bir müsəlmanın qanı bu üç hal istisna olmaqla halal olmaz olur. Evli zinakar, qana-qan (qisas) və dini tərkdən ayrılan*»²⁹.

²⁸ Buxari 13; Müslim 45.

²⁹ Buxari 6878; Müslim 1676.

ON BEŞİNCİ HƏDİS (İMANIN ƏLAMƏTLƏRİNDƏN: GÖZƏL SÖZ, QONŞU VƏ MÜSAFİR HAQQLARI)

عن أبي هريرة رضي الله عنه ، أن رسول الله صلى الله عليه وسلم قال : من كان يؤمن بالله واليوم الآخر فليقل خيراً أو ليصمت ، ومن كان يؤمن بالله واليوم الآخر فليكرم جاره ، ومن كان يؤمن بالله واليوم الآخر فليكرم ضيفه .

Əbu Hureyrə - *radiyallahu anhu* - rəvayət edir ki, Peyğəmbər - *sallallahu aleyhi və səlləm* - buyurdu: «*Kim Allaha və axirət gününə iman edirsə ya xeyir (söz) söyləsin, ya da sussun. Kim Allaha və axirət gününə iman edirsə, qonşusuna hörmət etsin. Kim Allaha və axirət gününə iman edirsə, müsafirinə hörmət etsin*»³⁰.

ON ALTINCI HƏDİS (QƏZƏBLƏNMƏKDƏN ÇƏKİNMƏK)

عن أبي هريرة رضي الله عنه ، أن رجلاً قال للنبي رضي الله عنه : أوصني قال : (لا تغضب) فرد مرارا ، قال : (لا تغضب) .

Əbu Hureyrə - *radiyallahu anhu* - rəvayət edir ki, bir nəfər Peyğəmbər - *sallallahu aleyhi və səlləm* - ə dedi: «*Mənə tövsiyə (nəsihət) et!*». (Peyğəmbər) buyurdu: «*Qəzəblənmə!*». (Adam): «*Sualını bir neçə dəfə təkrar etdi*». (Peyğəmbər) yenə: «*Qəzəblənmə!*» - *deyə cavab verdi*³¹.

ON YEDDİNCİ HƏDİS (HƏR BİR İŞDƏ YAXŞILIGIN VƏ GÖZƏLLİYİN ƏMR OLUNMASI)

³⁰ Buxari 6018, Müslim 47.

³¹ Buxari 6116.

عن أبي يعلى شداد بن أوس رضي الله عنه ، عن رسول الله صلى الله عليه وسلم قال : (إن الله كتب الإحسان على كل شيء ، فإذا قتلتم فأحسنوا القتلة ، وإذا ذبحتم فأحسنوا الذبحة ، وليحد أحدكم شفرته ، وليرح ذبيحته) .

Əbu Yə'la Şəddad b. Əus - *radiyallahu anhu* - rəvayət edir ki, Peyğəmbər - *sallallahu aleyhi və səlləm* - buyurdu: «*Həqiqətən də Allah hər şeydə əhsanı yazmışdır. Öldürdiyünüz zaman gözəl şəkildə öldürün. Kəsdiyiniz zaman gözəl bir şəkildə kəsin. Sizdən (heyvan kəsən şəxs) bıçağını yaxşıca itiləsin və kəsəcəyi heyvanı rahatlasın*»³².

ON SƏKKİZİNCİ HƏDİS (MÖMİNLƏRİN SİFƏTLƏRİNDƏN: TƏQVA VƏ GÖZƏL ƏXLAQ)

عن أبي ذر جندب بن جنادة، وأبي عبد الرحمن معاذ بن جبل رضي الله عنهما ، عن رسول الله صلى الله عليه وسلم قال : (اتق الله حيثما كنت ، وأتبع السيئة الحسنة تمحها ، وعخالق الناس بحلق حسن) .

Əbu Zərr Cundub b. Cünədə və Əbu Abdurrahmən Muaz b. Cəbəl - *radiyallahu anhum* - rəvayət edirlər ki, Peyğəmbər - *sallallahu aleyhi və səlləm* - buyurdu: «*Harda olursansa ol Allahdan qorx (təqvalı ol) və pis əməldən sonra dərhal yaxşı əməl et ki, onu silsin və insanlarla gözəl əxlaqla davran*»³³.

ON DOQQUZUNCU HƏDİS (ALLAHI QORU Kİ, ALLAH DA SƏNİ QORUSUN)

عن أبي العباس عبد الله بن عباس رضي الله عنهما ، قال : كنت خلف النبي صلى الله عليه وسلم يوماً ، فقال : يا غلام ! إن أعلمك كلمات : احفظ الله يحفظك ، احفظ الله تجده تجاهك ، إذا سألت فاسأل الله ، وإذا استعنت

³² Müslim 1955.

³³ Tirmizi 1987. əl-Albani «Səhih əl-Cəmi» 96

فاستعن بالله ، واعلم أن الأمة لو اجتمعت علي أن ينفعوك بشئ لم ينفعوك إلا بشئ قد كتبه الله لك ، وإن اجتمعوا علي أن يضروك بشئ لم يضروك إلا بشئ قد كتبه الله عليك ، رفعت الأقلام وجفت الصحف .

Əbul-Abbas Abdullah b. Abbas - *radiyallahu anhu* - rəvayət edir ki, bir gün (minikdə) Peyğəmbər - *sallallahu aleyhi və səlləm* - in arxasında idim. O, buyurdu: «*Ey oğul! Mən sənə bir neçə kəlimə öyrədəcəm. Allahı qoru ki, Allah da səni qorusun. Allahı qoru ki, onu öz qarşında tapasan. Bir şey dilədikdə, Allahdan dilə. Kömək istədikdə Allahdan kömək istə. Bil ki, əgər bütün insanlar sənə xeyir vermək üçün bir yerə toplansalar da Allahın yazdığından artıq heç bir xeyir verə bilməzlər. Bunu da bil ki, əgər sənə zərər vermək üçün bir yerə toplansalar da Allahın yazdığından artıq sənə zərər verə bilməzlər. (Çünkü) qələmlər qaldırılmış, səhifələrin (mürək-kəbi) qurumuşdur*»³⁴.

Başqa bir rəvayətdə: (Peyğəmbər): «*Allahı qoru ki, onu öz önündə tapasan. Yaxşı günündə Allahı yada sal ki, Allah da səni çətin (pis) günündə yada salsın. Bil ki, səndən yan keçən bəla sənə toxunmamalı idi. Başına gələn bəla isə səndən yan keçməməli idi. Bunu da bil ki, (Allahın) yardımı, zəfəri - səbrlə birlikdədir. Qurtuluş - kədər və sıxıntı ilə bərabərdir və şübhəsiz ki, hər bir çətinliklə birlikdə - asanlıq vardır*»³⁵.

³⁴ Tirmizi 2516. əl-Albani «Səhih əl-Cəmi» 7834.

³⁵ əl-Albaninin tədqiqi ilə «Riyadus-Salihin» 63.

İYİRMİNCİ HƏDİS (HƏYA İMANDANDIR)

عن أبي مسعود عقبه بن عمرو النضاري البصري رضي الله عنه ، قال : قال رسول الله صلى الله عليه وسلم : إن
ما أدرك الناس من كلام النبوة الأولى : إذا لم تستح فاصنع ما شئت .

Əbu Məsud Uqbə b. Amr əl-Ənsari əl-Bədri -
radiyallahu anhu - rəvayət edir ki, Rəsulullah - *sallallahu aleyhi və
səlləm* - buyurdu: «*İnsanlara öncəki Peyğəmərlərdən
gəlib çatan (xəbərlərdən) sözlərdən biri də: «Əğər
həya etmirsənsə istədiyini et»*»³⁶.

İYİRMİ BİRİNCİ HƏDİS (DE: “ALLAHA İMAN ETDİM” VƏ BU YOLDA DÜZ OL!)

عن أبي عمرو ، وقيل : أبي عمرة ؛ سفيان بن عبد الله الثقفي رضي الله عنه ، قال : قلت : يا رسول الله ! فل لي
في الإسلام قولاً لا أسأل عنه أحدا غيرك ؛ قال : (قل : آمنت بالله ، ثم استقم).

Əbu Amr - Əbu Amra da deyilmişdir - Sufyan b.
Abdullah - *radiyallahu anhu* - rəvayət edir ki, mən
Peyğəmbər - *sallallahu aleyhi və səlləm* - dən soruşdum: «*Ey
Allahın Elçisi! Mənə İslama aid elə bir söz de ki,
bu haqda səndən başqa heç kimdən soruşmayım*».
(Peyğəmbər) buyurdu: «*De: “Allaha iman etdim”
və bu yolda düz ol!*»³⁷.

İYİRMİ İKİNCİ HƏDİS (CƏNNƏTƏ GEDƏN YOL)

³⁶ Buxari 3483.

³⁷ Müslim 38 – Bu hədisin sonu belədir: Ya Rəsulullah! Sən ən
çox məni nədən çəkindirirsən? Peyğəmbər - *sallallahu aleyhi və səlləm* -
dilini tutaraq buyurdu: «Bundan!»

عن أبي عبد الله جابر بن عبد الله النصاري رضي الله عنهما : أن رجلا سأل رسول الله صلى الله عليه وسلم ، فقال : أرأيت إذا صليت المكتوبات ، وصمت رمضان ، وأحلت الحلال ، وحرمت الحرام ، ولم أزد علي ذلك شيئا ، أَدْخَلَ الجنة ؟ قال : (نعم) .

Əbu Abdullah Cabir b. Abdullah əl-Ənsari - *radiyallahu anhu* - rəvayət edir ki, bir kişi Peyğəmbər - *sallallahu aleyhi və səlləm* - dən soruşdu: «*Ey Allahın Elçisi! Fərz namazlarımı qılsam, Ramazan orucunu tutsam, halalı halal, haramı da haram bilsəm (etiqađ edib ondan çəkinsəm), bunlara riayət edib və bunlara heç bir şey əlavə etməsəm Cənnətə girərəmmi?*» (Pəyğəmbər) buyurdu: «*Bəli*»³⁸.

İYİRMİ ÜÇÜNCÜ HƏDİS (HƏR XEYİR BİR SƏDƏQƏDİR)

عن أبي مالك الحارث بن عاصم الأشعري رضي الله عنه ، قال : قال رسول الله صلى الله عليه وسلم : (الطهور شطر الإيمان ، والحمد لله تملأ الميزان ، وسبحان الله والحمد لله تملآن — أو تملأ — ما بين السماء والأرض ، والصلاة نور ، والصدقة برهان ، والصبر ضياء والقرآن حجة لك أو عليك ؛ كل الناس يغدو ، فبائع نفسه فمعتقها ، أو موبقها) .

Əbu Malik əl-Haris b. Asim əl-Əşari - *radiyallahu anhu* - rəvayət edir ki, Peyğəmbər - *sallallahu aleyhi və səlləm* - buyurdu: «*Təharət imanın yarsıdır. Əlhəmdulilləh tərəzini doldurur. Subhənallah, Vəlhəmdulilləh göylə yer arasını doldurur. Namaz bir nurdur. Sədəqə bir sübutdur. Səbr bir işıqdır. Quran sənin lehinə və əleyhinə bir dəlildir. Bütün insanlar səhər öz günlərini başlayırlar. Kimisi öz nəfsini satın alıb azad edər, kimisi də onu məhvə aparır*»³⁹.

³⁸ Müslim 15.

³⁹ Müslim 223.

İYİRMİ DÖRDÜNCÜ HƏDİS (ZÜLMÜN HARAM OLMASI)

عن أبي ذر الغفاري رضي الله عنه ، عن النبي صلى الله عليه وسلم ، فيما يرويه عن ربه تبارك وتعالى ، أنه قال :
(يا عبادي : إني حرمت الظلم على نفسي ، وجعلته بينكم محرما ؛ فلا تظالموا . يا عبادي ! كلكم ضال إلا من هديته ، فاستهدوني أهدكم . يا عبادي ! كلكم جائع إلا من أطعمته ، فاستطعموني أطعمكم . يا عبادي ! كلكم عار إلا من كسوته ، فاستكسبوني أكسبكم . يا عبادي ! إنكم تحظنون بالليل والنهار ، وأنا أغفر الذنوب جميعا ؛ فاستغفروني أغفر لكم . يا عبادي ! إنكم لن تبلغوا ضري فتضروني ، ولن تبلغوا نفي فتفنعوني . يا عبادي لو أن أولكم وآخركم وإنسكم وجنكم كانوا على أتقى قلب رجل واحد منكم ، ما زاد ذلك في ملكي شيئا . يا عبادي ! لو أن أولكم وآخركم وإنسكم وجنكم كانوا على أفجر قلب واحد منكم ، ما نقص ذلك من ملكي شيئا . يا عبادي ! لو أن أولكم وآخركم وإنسكم وجنكم قاموا في صعيد واحد ، فأسألوني ، فأعطيت كل واحد مسأله ، ما نقص ذلك مما عندي إلا كما ينقص المحيط إذا أدخل البحر . يا عبادي إنما هي أعمالكم أحصيها لكم ، ثم أوقمكم إياها ؛ فمن وجد خيرا فليحمد الله ، ومن وجد غير ذلك فلا يلومن إلا نفسه .)

Əbu Zərr əl-Ğifari - *radiyallahu anhu* - , Peyğəmbər - *sallallahu aleyhi və səlləm* - İzzət və Cəlal sahibi olan Rəbbindən belə buyurmuşdu: «*Ey mənim qullarım! Mən zülümü öz nəfsimə haram etdim. Onu sizin aranızda da haram edirəm. Buna görə də bir-birinizə zülm etməyin. Ey mənim qullarım! Siz hamınız zəlalətdəsiniz, Mənim hidayət verdiklərimdən başqa. Məndən hidayət istəyin, Mən də sizi doğru yola yönəldim. Ey mənim qullarım! Siz hamınız acsınız, Mənim yedirdiklərimdən başqa. Məndən yedirdilməyinizi istəyin, mən də sizi yedirdim. Ey mənim qullarım! Siz hamınız çılpacsınız, Mənim geyindiridiklərimdən başqa. Məndən geyindirilməyinizi istəyin, mən də sizi geyindirirəm. Ey mənim qullarım! Siz gecə və gündüz günah edirsiniz, Mən də bütün günahları bağışlaya-nam. Məndən bağışlanma diləyin, Mən də sizi bağışla-*

yım. Ey mənim qullarım! Sizlər əsla sözlə olsa belə mənə zərər verə bilməzsınız. Ey mənim qullarım! Sizlər mənə əsla sözlə olsa belə fayda da verə bilməzsınız. Ey mənim qullarım! Sizlərdən birincilər və axırcılar, insanlar və cinlərin hamısının qəlbi içərinizdən ən təqvalı insanın qəlbi kimi olsada belə bu Mənim mülkümə heç bir şey əlavə edə bilməz. Ey mənim qullarım! Sizlərdən birincilər və axırcılar, insanlar və cinlərin hamısının qəlbi içərinizdən ən pis qəlbli insanın qəlbi kimi olsada belə, bu Mənim mülkündən heç bir şeyi əskilməz. Ey mənim qullarım! Sizlərdən birincilər və axırcılar, insanlar və cinlər bir yerdə toplansalar və hamısı birlikdə Məndən istəsələr, Mən onların hər birinin istədiyini verərəm. Bu Mənim yanındakı mülkdən iynənin dənizə salındığı (və çıxarıldığı) zaman əskiltiyi qədər əskildər. Ey mənim qullarım, nə etsəniz bunlar sizin əməllərinizdi. Mən onları sizin üçün sayıb, sonra əskilmədən sizə verəcəyəm. Hər kim xeyir əldə edərsə bundan ötrü Allaha həmd etsin. Hər kim də bundan (xeyirdən) başqa bir şeylə qarşılaşarsa özündən başqa heç kəsi qınamasın»⁴⁰.

**İYİRMİ BEŞİNCİ HƏDİS
(ALLAHIN LÜTFÜ VƏ RƏHMƏTİNİN
GENİŞLİYİ)**

⁴⁰ Müslim 2577.

عن أبي ذر رضي الله عنه أيضا ، أن ناسا من أصحاب رسول الله صلى الله عليه وسلم قالوا للنبي صلى الله عليه وسلم : يا رسول الله ذهب أهل الدثور بالأجر ؛ يصلون كما نصلي ، ويصومون كما نصوم ، ويتصدقون بفضول أموالهم . قال : (أوليس قد جعل الله لكم ما تصدقون ؟ إن لكم بكل تسبيحة صدقة ، وكل تكبيرة صدقة ، وكل تحميدة صدقة ، وكل تلبية صدقة ، وأمر بالمعروف صدقة ، ونهي عن منكر صدقة ، وفي بضع أحدكم صدقة .) قالوا : يا رسول الله ، أيأتي أحدنا شهوته ويكون له فيها أجر ؟ قال : (أرأيتم لو وضعها في حرام ، أكان عليه وزر ؟ فكذلك إذا وضعها في الحلال ، كان له أجر)

Əbu Zərr – *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – in əshabələrindən bir qurupu Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – ə dedilər: «*Ya Rəsulullah! Sərvət sahibləri bütün savabları qazanırlar. Bizim qıldığımız kimi namaz qılırlar, bizim tutduğumuz kimi oruc tuturlar, üstəlik mallarının ən yaxşısını sədəqə verirələr*». (Peyğəmbər) buyurdu: «*Məgər Allah sizin üçün sədəqə olaraq bir çox (şeylər) əməllər yaratmayıbmı? Şübhəsiz ki, hər bir təsbihin (**Subhənəllah**) qarşılığı (mükafatı) bir sədəqədir, hər bir təkbirin (**Allahu əkbər**) qarşılığı (mükafatı) bir sədəqədir, hər bir təhmidin (**Əlhəmdulilləh**) qarşılığı (mükafatı) bir sədəqədir, hər bir təhlilin (**Lə iləhə illəllah**) qarşılığı (mükafatı) bir sədəqədir, hər bir yaxşılığı əmr etməyin qarşılığı (mükafatı) bir sədəqədir, hər bir pisləkdən çəkəndirməyin qarşılığı (mükafatı) bir sədəqədir. Hətta sizdən hər bir kimsənin (zövcəsi) ilə yaxınlıq etməsinin qarşılığı (mükafatı) bir sədəqədir. Əshabələr: «*Ey Allahın Rəsulu! Bizdən hər hansı bir kimsə öz şəhvəti istədiyini yerinə yetirərsə bu onun üçün əcr (sədəqə) olur?*» Mənə söyləyin görüm, əgər o bu*

istədiyini haram yolla yerinə yetirərsə günah qazanmış olmur? Eləcədə halal yolla bunu yerinə yetirən əcr qazanmış olur»⁴¹.

İYİRMİ ALTINCI HƏDİS (İNSANLAR ARASINI İSLAH ETMƏK, ƏDALƏT VƏ YARDIM)

عن أبي هريرة رضي الله عنه ، قال : قال رسول الله عليه وسلم : (كل سلامي من الناس عليه صدقة كل يوم تطلع فيه الشمس تعدل بين اثنين صدقة ، وتعين الرجل في دابته فتحمله عليها أو ترفع له عليها مناعة صدقة ، والكلمة الطيبة صدقة ، وبكل خطوة تمشيها إلى الصلاة صدقة ، وتميط الأذى عن الطريق صدقة) .

Əbu Hureyrə - *radıyallahu anhu* - rəvayət edir ki, Peyğəmbər - *sallallahu aleyhi və səlləm* - buyurdu: «*İnsanların hər bir bədən üzvü üçün günəşin doğduğu hər bir gündə sədəqə vardır: İki nəfər arasında ədalətlə hökm vermək bir sədəqədir. Kişini miniyinə mindirmək üçün kömək etmək və yaxud da onun əşyalarını miniyə yükləmək üçün kömək etmək bir sədəqədir. Gözəl bir söz söyləmək bir sədəqədir. Namaz qılmaq üçün (məscidə) addımladığın hər bir addım bir sədəqədir. Yolda əziyyət verən bir şeyi götürmək də bir sədəqədir*»⁴².

İYİRMİ YEDDİNCİ HƏDİS (YAXŞILIQ GÖZƏL ƏXLAQDIR, GÜNAHLAR İSƏ QƏLBDƏ SIXINTI YARADANDIR)

عن النّوّاس بن سميّان رضي الله عنه ، عن النبي صلى الله عليه وسلم قال : (البر حسن الخلق ، والإثم ما حاك في نفسك وكرهت أن يطلع عليه الناس) .

⁴¹ Müslim 1006.

⁴² Buxari 2989; Müslim 1009.

وعن وا يصة بن معبد رضي الله عنه ، قال : أتيت رسول الله عليه وسلم ، فقال : (جئت تسأل عن البر ؟) قلت : نعم ؛ فقال : (استغث قلبك ؛ البر ما اطمأنت إليه النفس واطمأن إليه القلب ، والإثم ما حاك في النفس وتردد في الصدر ، وإن أفتاك الناس وأفتوك) .

Ən-Nəvvəs b. Səm'an - *radiyallahu anhu* - rəvayət edir ki, Peyğəmbər - *sallallahu aleyhi və səlləm* - buyurdu: «*Yaxşılıq gözəl əxlaqdandır. Günah isə sənin qəlbində çırpınan (səni rahatsız edən), və insanların bundan xəbərdar olmalarını istəmədiyini bir şeydir*»⁴³.

Vabisa b. Mə'bəd - *radiyallahu anhu* - rəvayət edir ki, Peyğəmbər - *sallallahu aleyhi və səlləm* - in yanına gəldim. O, buyurdu: «*Sən gözəl əxlaq haqqında soruşmağa gəlmisən?*» Mən: «*Bəli, Ya Rəsulullah!*». (Peyğəmbər) buyurdu: «*Sən bunu qəlbindən soruş. Çünki yaxşı əməli qəlb çox rahatlıqla qəbul edir (qəlb bundan heç vaxt narahat olmur). Günah isə: insanlar sənə fətva versələr də belə qəlbə sızıntı yaradan, köksündə həyəcan və şəkk-şübhə yaradan şeydir.*»⁴⁴.

İYİRMİ SƏKKİZİNCİ HƏDİS (SÜNNƏTƏ BAĞLANMAQ VƏ BİDƏTLƏRDƏN UZAQLAŞMAĞIN VACİBLİYİ)

عن أبي نجيح العرياض بن سارية رضي الله عنه ، قال : (وعظنا رسول الله عليه وسلم موعظة وجلت منها القلوب ، وذرفت منها العيون ، فقلنا : يا رسول الله ! كأنها موعظة مودع فأوصنا) قال : (أوصيكم بتقوى الله ، والسمع والطاعة وإن تأمر عليكم عبد ، فإنه من يعش منكم فسيري اختلافا كثيرا ، فعليكم بسنتي وسنة الخلفاء الراشدين المهديين عضوا عليها بالنواجذ ، وإياكم ومحدثات الأمور ، فإن كل بدعة ضلالة) .

⁴³ Müslim 2553.

⁴⁴ İmam Əhməd 4/227; Darimi 2/246. əl-Albani «Mişkət əl-Məsəbih» 2774.

Əbu Nəcih əl-İrbad b. Səriyə - *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – bizimlə elə bir tərzdə danışdı ki, qəlblərimiz titrədi, gözlərimiz yaşla doldu. Biz dedik: «*Ey Allahın Rəsulu, bu vidalaşan bir kişinin öyüdünə oxşayır bizə vəsiyyəət et*». (Peyğəmbər) buyurdu: «*Mən sizə İzzət və Cəlal olan Allahdan qorxmağınızı, başınıza (Həbəşi) bir kölə əmir olaraq təyin edilərsə, onu dinləyib itaət etməyinizi tövsiyə edirəm. Şübhəsiz ki, aranızdan (uzun bir ömür) yaşayacaq olanlar bir çox ixtilaflar (ayrılıqlar) görəcəkdir. Mən sizə mənim sünnətimə və hidayətdə olan Rəşidi xəlifələrin sünnəsinə sarılmağınızı tövsiyə edirəm. Ondan arxa dişlərinizlə möhkəm yapışın. Sonradan uydurulan yeniliklərdən (bidətlərdən) uzaq durun. Çünki sonradan uydurulan hər bir şey bir bidət, hər bir bidət isə zəlalətdir*»⁴⁵.

İYİRMİ DOQQUZUNCU HƏDİS (CƏNNƏTƏ APARAN VƏ CƏHƏNNƏMDƏN UZAQLAŞDIRAN YOLLAR)

عن معاذ بن جبل رضي الله عنه ، قال : قلت : يا رسول الله ! أخبرني بعمل يدخلني الجنة ويباعدني عن النار ، قال : (لقد سألت عن عظيم ، وإنه ليسير علي من يسره الله عليه : تعبد الله لا تشرك به شيئا ، وتقيم الصلاة ، وتؤتي الزكاة ، وتصوم رمضان ، وتحج البيت) ثم قال : (ألا أدلك علي ابواب الخير ؟ : الصوم حنة ، والصدقة تطفي الخطيئة كما يطفى الماء النار ، وصلاة الرجل في جوف الليل) ثم تلا : { تتجاني جنوحهم عن المضاجع } حتى بلغ { يعملون } [32 سورة السجدة / الآياتان : 16 و 17] ثم قال : (ألا أخبرك برأس الأمر وعموده وذروة سنامه ؟ قلت : بلى يا رسول الله ، قال : (رأس الأمر الإسلام ، وعموده الصلاة ، وذروة سنامه الجهاد) ثم قال : (ألا أخبرك بملاك ذلك كله ؟) فقلت : بلى يا رسول الله ! فأخذ بلسانه وقال : (كيف عليك هذا)

⁴⁵ Əbu Davud 4607; Tirmizi 2676. əl-Albani «Səhih əl-Cəmi» 4546.

قلت : يا نبي الله وإنا لمؤاخذون بما نتكلم به ؟ فقال : ((تكلمك أمك وهل يكب الناس في النار على وجوههم
— أو قال : (علي مناخرهم) — إلا حصائد ألسنتهم ؟ !) .

Muaz b. Cəbəl - *radıyallahu anhu* - rəvayət edir ki, mən:
«Ey Allahın Rəsulu, mənə məni Cənnətə salan və Cəhənnəmdən uzaqlaşdıran bir əməl haqqında xəbər ver». Pəyğəmbər - *sallallahu aleyhi və səlləm* - buyurdu:
«*Sən çox əzəmətli bir şey haqqında soruşdun. Bununla belə Allahın asanlaşdırdığı kimsə üçün bu şübhəsiz ki, çox asandır. Allaha, heç bir şeyi şərik qoşmadan ibadət et, namaz qıl, zəkat ver, Ramazan orucunu tut və (Kəbəni) həcc et*». Sonra (Peyğəmbər) buyurdu: «*Səni xeyrin qapılarına yönəldimmi? Oruc bir qalxandır, sədəqə su odu söndürdüüyü kimi günahları söndürür. Bir də insanın gecə yarısı qıldığı namazı*». Sonra bu ayəni oxudu: «**Onlar ibadət üçün yataqlarından qalxar... Heç kəs bilməz**». (əs-Səcdə 16-17).

Sonra buyurdu: «*Sənə hər bir şeyin əsasından, dirəyindən və zirvəsindən xəbər verimmi?*» Mən dedim: «*Bəli, ey Allahın Rəsulu!*». O, buyurdu: «*Hər bir işin əsası İslamdır, dirəyi namazdır, zirvəsi isə Cihaddır*». Sənə bunlara nə ilə nail olmağı deyimmi? Mən də: «*Bəli, ey Allahın Rəsulu!*», dedikdə dilini tutub buyurdu: «*Buna lazımınca sahib ol! Mən dedim: «Ey Allahın Rəsulu! Biz dediyimiz sözlərə görə sorğu-sual olunacağıqmı?» (Peyğəmbər) buyurdu: «Qoy anan səndən məhrum olsun Ey Muaz! İnsanları üzü üstə və ya burunları üstə Cəhənnəmə (sürükləyən)*

salan dillərindən çıxan sözlərdən başqa bir şeydirmi?»⁴⁶.

OTUZUNCU HƏDİS (ALLAHIN HƏDLƏRİNİ AŞMAMAQ)

عن أبي ثعلبة الخشني جرفوم بن ناشر رضي الله عنه ، عن رسول الله عليه وسلم ، قال : (إن الله تعالى فرض فرائض فلا تضيعوها ، وحد حدودا فلا تعتدوها ، وحرم أشياء فلا تنتهكوها ، وسكت عن أشياء رحمة لكم غير نسيان فلا تحسوا عنها) .

Əbu Sə'ləbə əl-Xuşənni Cursum b. Nəşir - *radiyallahu anhu* - rəvayət edir ki, Peyğəmbər - *sallallahu aleyhi və səlləm* - buyurdu: «Allah bir çox fərzlər müəyyən edib, buna görə də onlara laqeyidlik göstərməyin. Bir çox sərhədlər müəyyən edib, onları etməyin. Bəzi şeyləri haram etmişdir, onları aşmayın. Bəzi şeylər haqqında unuduğundan deyil, sizin üçün rəhmət olsun deyə susmuşdur. Onları araşdırmayın»⁴⁷.

OTUZ BİRİNCİ HƏDİS (ZAHİDLİYİN HƏQİQİ MAHİYYƏTİ VƏ ONUN BƏHRƏSİ)

عن أبي العباس سهل بن سعد الساعدي رضي الله عنه ، قال : جاء رجل إلى النبي صلى الله عليه وسلم فقال : يا رسول الله ! دلي علي عمل إذا عملته أحبني الله وأحبني الناس ، فقال : (ازهد في الدنيا بحبك الله ، وازهد فيما عند الناس بحبك الناس) .

Əbul Abbas Səhl b. Sad əs-Səidi - *radiyallahu anhu* - rəvayət edir ki, bir kişi Peyğəmbər - *sallallahu aleyhi və səlləm* - in yanına gələrək dedi: «Ey Allahın Rəsulu! Mənə elə bir əmələ yönəlt ki, onu etdikdə həm Allah məni sevsin, həm də insanlar məni sevsinlər».

⁴⁶ Tirmizi 2616. əl-Albani «Səhih əl-Cəmi» 29-30.

⁴⁷ Dəraqutni 4/184. əl-Albani «İrva əl-Ğəlib», «Ğayətul-Məram»-da zəif olduğunu qeyd etmişdi, 17,19.

(Peyğəmbər) buyurdu: «Dünyada zahid⁴⁸ ol, Allah səni sevəcəkdir, insanların əlində olana zahid ol (göz dikmə), insanlar da səni sevəcəkdir»⁴⁹.

OTUZ İKİNCİ HƏDİS (ZƏRƏR VERMƏMƏK)

عن أبي سعيد سعد بن مالك بن سنان الخدري رضي الله عنه ، أن رسول الله صلى الله عليه وسلم قال : (لا ضرر ولا ضرار) .

Əbu Səid Sad b. Məlik b. Sinan əl-Xudri - *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «*Bilərəkdən və bilməyərkədən verilən zərərlərdən çəkinmək*»⁵⁰.

OTUZ ÜÇÜNCÜ HƏDİS (İSLAMDA HÖKM VERMƏYİN ƏSASLARI)

عن ابن عباس رضي الله عنهما ، أن رسول الله صلى الله عليه وسلم ، قال : (لو يعطي الناس بدعواهم ، لادعى رجال أموال قوم ودماءهم ، ولكن البينة على المدعي واليمين على من أنكر) .

İbn Abbas - *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «*Əgər insanlara iddia (tələb) etdikləri şeylər verilsəydi, bir qrup kimsələr başqa kimsələrin malları və qanları üzərində haqları olduğunu iddia edərdilər. Lakin sübut gətirmək iddiaçının üzərinə düşür və and içmək isə inkar edənin (cavabdehin) üzərinə düşür*»⁵¹.

⁴⁸ **ZAHİD** – dünyaya rəğbət bəsləməyin və bağlı olmağın ziddidir (əksi). İbn Teymiyyə – *rahmətullahi aleyhi* - deyir ki, zahidlik axirətdə fayda verməyəcək şeyləri tərək etmək deməkdir. İbn Qeyyim «Mədaricus- salihin» 285 .

⁴⁹ İbn Macə 4102. əl-Albani «Səhih əl-Cəmi» 935.

⁵⁰ İbn Macə 2341; Dəraqutni 4/228. əl-Albani «Səhih əl-Cəmi» 7393, «əl-İrva» 888.

⁵¹ Beyhəqi 10/252. Bir hissəsi Buxari 5/167; Müslim 4/300.

**OTUZ DÖRDÜNCÜ HƏDİS
(PİS ƏMƏLLƏRDƏN ÇƏKİNMƏK
İMANDANDIR)**

عن أبي سعيد الخدري رضي الله عنه ، قال : سمعت رسول الله صلى الله عليه وسلم يقول : (من رأى منكم منكراً فليغيره بيده ، فإن لم يستطع فبلسانه ، فإن لم يستطع فبقلبه ، وذلك أضعف الإيمان) .

Əbu Səid əl-Xudri - *radiyallahu anhu* - rəvayət edir ki, Peyğəmbər - *sallallahu aleyhi və səlləm* - buyurdu: «*Sizdən kimsə bir münkər (pis əməl, qadağa) görərsə onu əli ilə dəyişdirsin. Əgər gücü çatmazsa dili ilə, bunu da bacarmadıqda qəlbi ilə (dəyişdirsin). Bu isə imanın ən zəif mərtəbəsidir*»⁵².

⁵² Müslim 49.

OTUZ BEŞİNCİ HƏDİS (İSLAM QARDAŞLIĞI VƏ MÜSƏLMANIN HAQLARI)

عن أبي هريرة رضي الله عنه ، قال : قال رسول الله صلى الله عليه وسلم : (لا تحاسدوا ، ولا تتاجشوا ، ولا تباغضوا ، ولا تدابروا ، ولا يبع بعضكم على بيع بعض ، وكونوا عباد الله إخوانا ، المسلم أخو المسلم ، لا يظلمه ولا يخذله ، ولا يكذبه ، ولا يحقره ، التقوب ها هنا) ويشير صلى الله عليه وسلم إلى صدره ثلاث مرات – (بحسب امرئ من الشر أن يحقر أخاه المسلم ، كل المسلم على المسلم حرام : دمه وماله وعرضه

Əbu Hureyrə - *radıyallahu anhu* - rəvayət edir ki, Peyğəmbər - *sallallahu aleyhi və səlləm* - buyurdu: «*Bir-birinizə həsəd aparmayın, hərracda almayacağınız malın qiymətini qaldırmayın, bir-birinizə nifrət etməyin, bir-birinizdən üz döndərməyin, bir-birinizin ticarətinə müdaxilə etməyin. Allahın qardaşlıq edən qulları olun! Müsəlman-müsəlmanın qardaşıdır. Ona zülm etməz, onu tək buraxmaz, ona yalan danışmaz, ona xor baxmaz (alçaltmaz). Üç dəfə sinəsinə işarə edərək təqva buradadır. İnsana şərr olaraq müsəlman qardaşına xor baxması kifayyət edər. Hər bir müsəlmanın qanı, malı və namusu digər bir müsəlmana haramdır*»⁵³.

OTUZ ALTINCI HƏDİS (XEYİR YOLLARI)

عن أبي هريرة رضي الله عنه ، عن النبي صلى الله عليه وسلم قال : (من نفس عت مؤمن كربة من كروب الدنيا نفس الله عنه كربة من كروب يوم القيامة ، ومن يسر علي معسر ، يسر الله عليه في الدنيا والآخرة ، ومن ستر مسلما ستره الله في الدنيا والآخرة ، والله في عون العبد ما كان العبد في عون أخيه ، ومن سلك طريقا يلتمس فيه علما سهل الله له به طريقا إلى الجنة ، وما اجتمع قوم في بيت من بيوت الله يتلون كتاب الله ، ويتدارسونه

⁵³ Müslim 2564.

بينهم ، الا نزلت عليهم السكينة ، وغشيتهم الرحمة ، وحفتهم الملائكة ، وذكرهم الله فيما عنده ، ومن أبطأ به عمله لم يسرع به نسبه .

Əbu Hureyrə - *radıyallahu anhu* - rəvayət edir ki, Peyğəmbər - *sallallahu aleyhi və səlləm* - buyurdu: «*Hər kim bir mömini dünya sıxıntılarının birindən qurtararsa, Allah onu Qiyamət gününün sıxıntılarının bir sıxıntısından qurtarar. Hər kim çətinliyə düşənin çətinliyini yüngülləşdirərsə, Allah da o, kimsəyə dünya və axirətdə asanlıq, yüngüllük verər. Hər kim bir müsəlmanın qüsürünü (yəni xətasını) örtərsə, Allah da dünya və axirətdə onun qüsürünü (xətasını) örtər. Qul öz qardaşına kömək etməyə davam etdikcə, Allah da ona kömək etməyə davam edər. Hər kim elm öyrənmək üçün müəyyən bir yola çıxarsa Allah onun Cənnətə gedən yolunu asanlaşdırar. Bir topluluq Allahın evlərindən birində toplanıb, Allahın kitabını oxuyar və öz aralarında onu müzakirə edərlərsə onlara Allah tərəfindən sakitlik enər, Allahın rəhməti onları örtər, mələklər onları əhatəyə alarlar, Allah onları öz dərgahında olanların yanında yad edər. Hər kim (bu) əməlləri gecikdirəcək olursa, nəticəsi onu irəli hərəkət etməyə qoymaz (geri düşər)*»⁵⁴.

OTUZ YEDDİNCİ HƏDİS

(ALLAHIN ƏDALƏTİ, LÜTFÜ VƏ QÜDRƏTİ)

عن ابن عباس رضي الله عنهما ، عن رسول الله صلى الله عليه وسلم فيما يرويه عن ربه تبارك وتعالى قال : (إن الله تعالى كتب الحسنات والسيئات ، ثم بين ذلك ، فمن هم بحسنة فلم يعملها كتبها الله عنده حسنة كاملة وإن

⁵⁴ Müslim 2699.

هم بما فعلها كتبها الله عنده عشر حسنات الى سبعمئة ضعف الى اضعاف كثيرة ، وان هم بسية فلم يعملها كتبها الله عنده حسنة كاملة ، وان هم بما فعلها كتبها الله واحدة .

İbn Abbas - *radiyallahu anhu* - rəvayət edir ki, Peyğəmbər - *sallallahu aleyhi və səlləm* - də Uca və Böyük Allahdan etdiyi rəvayətdə buyurur: «*Heç şübhəsiz ki, Allah bütün yaxşı və pis əməlləri yazmışdır*». *Sonra bunu açıqladı: «Hər kim bir yaxşılıq etməyi niyyət edib (qərarlaşdırıb), lakin onu yerinə yetirməzsə Allah onu öz dərgahında tam bir həsənə (yaxşı əməl) olaraq yazar. Hər kim də bir yaxşılıq etməyi niyyət edib (qərarlaşdırıb) və onu yerinə yetirərsə, Allah onu öz dərgahında on həsənətdən yeddiyüz həsənətə qədər yazar. Hər kim bir pis əməl etməyi niyyət edib (qərarlaşdırıb), lakin onu yerinə yetirməzsə, Allah onu öz dərgahında bir həsənə (yaxşı əməl) olaraq yazar. Hər kim bir pis əməl etməyi niyyət edib və onu yerinə yetirərsə, Allah onu öz dərgahında tam bir pis əməl olaraq yazar»⁵⁵.*

OTUZ SƏKKİZİNCİ HƏDİS (ALLAHA YAXIN OLMAĞIN VƏ SEVGİSİNƏ QOVUŞMAĞIN YOLLARI)

عن أبي هريرة رضي الله عنه ، قال : قال رسول الله : (إن الله تعالى قال : من عاد لي وليا فقد آذنته بالحرب ، وما تقرب الي بالنوافل حتى أحبه ، فإذا أحببته كنت سمعه الذي يسمع به ، وبصره الذي يبصر به ، ويده التي يبطش بها . ورجله التي يمشي بها ، ولن سألني لأعطينه ؛ ولن استعاذني لأعيذه .)

Əbu Hureyrə - *radiyallahu anhu* - rəvayət edir ki, Peyğəmbər - *sallallahu aleyhi və səlləm* - buyurdu: «*Allah* -

⁵⁵ Buxari 6491; Müslim 131.

subhənəhu və təalə – buyurdu: «*Kim mənim dostumla düşmənçilik edərsə, mən ona müharibə elan edəyəm. Qulum, üzərinə fərz qıldığım şeylərdən daha çox sevdiyim hər hansı bir şeylə mənə yaxınlaşmaz. Qulum nafilələrlə mənə yaxınlaşarsa mən onu sevərəm. Elə ki, onu sevdim, artıq onun eşidən qulağı, görünən gözü, tutan əli, yürüyən ayağı olaram. Əgər məndən bir şey istəsə and olsun ki, ona verərəm. Sığınacaq istəsə onu himayəmə alaram*»⁵⁶.

OTUZ DOQQUZUNCU HƏDİS (DİNDƏ ZORLUQ YOXDUR)

عن ابن عباس رضي الله عنهما ، أن رسول الله صلى الله عليه وسلم قال : (إن الله تجاوز لي عن أمتي الخطأ والنسيان وما استكرهوا عليه) .

İbn Abbas - *radıyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «*Allah mənə görə ümmətimin səhvən, unutqanlıqdan və ya məcburiyyət qarşısında qalaraq etdiyi günahlardan keçib (bağışlayıb)*»⁵⁷.

QIRXINCI HƏDİS (DÜNYA AXİRƏTİN TARLASIDIR)

عن ابن عمر رضي الله عنهما ، قال : أجد رسول الله صلى الله عليه وسلم بمنكبي ، فقال : (كن في الدنيا كأنك غريب أو عابر سبيل) .

⁵⁶ Buxari 6502 – Başqa rəvayətdə: Ölmək istəməyən mömin qulumun canını almaqda tərəddüt etdiyim qədər başqa bir şeydə tərəddüt etmədim. (Qulum) ölmək istəməz, Mən də onu incitmək istəməyəm. Lakin ölüm qaçılmazdır. Əhməd 6/256.

⁵⁷ İbn Macə 2045; Beyhəqi 7/356. əl-Albani «Mişkətul-Məsəbih» 6293

وكان ابن عمر رضي الله عنهما يقول : إذا أمسيت فلا تنتظر الصباح ، وإذا أصبحت فلا المساء ، وخذ من صحتك لمريضك ، ومن حياتك لموتك .

İbn Ömər - *radiyallahu anhu* - rəvayət edir ki, Peyğəmbər - *sallallahu aleyhi və səlləm* - çiyinlərimdən tutaraq buyurdu: «*Dünyada bir qərib yaxud da bir səyyah kimi yaşa*».

İbn Ömər - *radiyallahu anhu* - rəvayət edir ki, tez-tez deyərdim: «*Axşama çıxdın, sabahı (görməyi) gözləmə. Sabaha çıxdın, axşamı (görməyi) gözləmə. Sağlamlığından xəstəliyin üçün bir şeylər hazırla, həyatından da öz ölümün üçün*»⁵⁸.

QIRX BİRİNCİ HƏDİS (PEYĞƏMBƏRƏ UYMAQ İMANIN BİR HİSSƏSİDİR)

عن أبي محمد عبد الله بن عمرو بن العاص رضي الله عنهما ، قال : قال رسول الله صلى الله عليه وسلم : (لا يؤمن أحدكم حتى يكون هواه تبعاً لما جئت به) .

Əbu Muhamməd Abdullah b. Amr b. əl-As - *radiyallahu anhu* - rəvayət edir ki, Peyğəmbər - *sallallahu aleyhi və səlləm* - buyurdu: «*Sizdən hər hansı bir kimsənin meyli mənim gətirdiyimə uyğun olmadıqca iman gətirmiş olmaz*»⁵⁹

QIRX İKİNCİ HƏDİS (ALLAHIN RƏHMƏTİNİN GENİŞLİYİ)

عن أنس رضي الله عنه ، قال : سمعت رسول الله صلى الله عليه وسلم يقول : قال الله تعالى : يا ابن آدم ! إنك ما دعوتني ورجوتني غفرت لك علي ما كان منك ولا أبالي ، يا ابن آدم ! لو بلغت ذنوبك عنان السماء ، ثم

⁵⁸ Buxari 6416.

⁵⁹ Nəvəvi - *rahmətullahi aleyhi* - deyir ki, «Kitabul-Hüccə» səhih bir hədisdir. əl-Albani «Mişkətul-Məsəbih» zəif olduğunu qeyd edir 1/59.

استغفرتني غفرت لك ، يا ابن آدم ! إنك لو أتيتني بقراب الأرض خطاباً ثم لقيتني لا تشرك بي شيئاً لأتيتك بقرابها مغفرة).

Ənəs - *radiyallahu anhu* - rəvayət edir ki, Peyğəmbər - *sallallahu aleyhi və səlləm* - in belə buyurduğunu eşitdim: «Allah - *subhənəhu və təalə* - buyurdu: «Ey Adəm oğlu! Nə qədər ki, sən mənə dua edib məndən bağışlanma diləsən, mən sənin nələr etdiyinə baxmadan səni bağışlayaram. Ey Adəm oğlu! Əgər sənin günahların göylərə qədər çatsa və sonra sən məndən bağışlanma diləsən, mən sənin günahlarını bağışlayaram. Ey Adəm oğlu! Əgər sən mənim hüzuruma yerüzü dolusu qədər günahlarla gəlsən və mənə heç bir şeyi şərik qoşmasan mən də sənə yerüzü qədər bağışlanma verərəm»⁶⁰.

**BITIRDİM: HİCRİ 1424-ci il 12 RAMAZAN
MİLADİ 2003-ci il 7 NOYABR
HƏMD OLSUN ALƏMLƏRİN RƏBBİ OLAN ALLAHA (YUNUS 10)**

⁶⁰ Tirmizi 3540, əl-Albani «Səhih əl-Cəmi» 4214; «əl-Mişkət» 4336; «Təxric ət-Tərgib» 2/268.